

İklim Değişikliğinin Sosyal Riskler Üzerindeki Etkileri: Yeşil Sosyal Politika Kapsamında Bir Değerlendirme

The Effects Of Climate Change On Social Risks: An Evaluation Within The Scope Of Green Social Policy

Huriye Alyemiş Güripek¹

Derleme Makale Review Article

Geliş tarihi/Received:
21.05.2025

Son revizyon teslimi/Last revision
received:
21.09.2025

Kabul tarihi/Accepted:
13.07.2025

Yayın tarihi/Published:
29.11.2025

Atf/Citation:

Alyemiş Güripek, H. (2025). İklim değişikliğinin sosyal riskler üzerindeki etkileri: Yeşil sosyal politika kapsamında bir değerlendirme. *TAM Akademi Dergisi*, 4(2), 100-123.
<https://doi.org/10.58239/tamde.2025.02.001.x>

DOI:

10.58239/tamde.2025.02.001.x

ÖZ

İklim değişikliği, yalnızca çevresel sistemleri değil toplumsal yapıları ve sosyal refah mekanizmalarını da derinden etkilemektedir. Bu çalışma, iklim değişikliğinin yol açtığı sosyal riskleri incelemekte ve bu risklerin yönetiminde yeşil sosyal politika yaklaşımının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Aşırı hava olaylarının sıklığı, gıda ve su güvencesizliği, iklim kaynaklı göç, sağlık eşitsizlikleri ve gelir adaletsizliği gibi çok katmanlı tehditler, mevcut sosyal politika sistemlerini zorlamakta ve kırılgan grupların durumunu daha da ağırlaştırmaktadır. Bu bağlamda, iklim krizine karşı yalnızca çevresel değil aynı zamanda sosyal dayanıklılığı artıracak kapsayıcı stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır. Yeşil sosyal politika; çevresel sürdürülebilirlik, toplumsal eşitlik ve ekonomik adaletin bütünleşik bir şekilde ele alındığı yeni bir sosyal politika paradigması sunmaktadır. Makalede, iklim değişikliğinin toplumsal etkileri analiz edilmiş, ulusal ve uluslararası politika belgeleri ile kuramsal yaklaşımlar ışığında uygulanabilir yeşil sosyal politika stratejileri önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İklim Değişikliği, Sosyal Riskler, Yeşil Sosyal Politika, Sürdürülebilirlik, Sosyal Adalet

¹ Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Politika Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi, huris.alyemis@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2208-9144

ABSTRACT

Climate change affects not only environmental systems but also deeply impacts social structures and social protection mechanisms. This study examines the social risks posed by climate change and highlights the necessity of an eco-social policy approach in managing these risks. The increasing frequency of extreme weather events, food and water insecurity, climate-induced migration, health inequalities, and income disparities challenge existing social policy systems and further worsen the situation of vulnerable groups. In this context, inclusive strategies are required to enhance not only environmental but also social resilience. Green social policy offers a new social policy paradigm that integrates environmental sustainability, social equality, and economic justice. This article analyzes the social impacts of climate change and proposes applicable green social policy strategies in light of national and international policy frameworks and theoretical perspectives.

Keywords: Climate Change, Social Risks, Green Social Policy, Sustainability, Social Justice

Extended Abstract

This paper explores how climate change, beyond its environmental consequences, has become a driving force behind growing social risks that threaten human well-being, justice, and resilience. It emphasizes the necessity of integrating green social policy approaches to address complex, interlinked vulnerabilities that result from rising temperatures, food and water insecurity, extreme weather events, climate-induced migration, and deepening inequality. The study underscores that current social protection systems are insufficient to manage these multifaceted risks and require a fundamental restructuring guided by sustainability and equity principles.

The discussion begins with a historical and theoretical overview of the relationship between industrialization and environmental degradation, demonstrating how climate change has evolved from being a long-term ecological concern to an urgent crisis affecting societies through loss of livelihood, forced displacement, and escalating public health threats. Climate change disproportionately affects vulnerable groups such as low-income communities, women, children, and ethnic minorities—groups that contribute the least to emissions but suffer the most from their effects. This phenomenon is often referred to as “double injustice.”

Empirical evidence and data from international organizations like the IPCC, WHO, FAO, WMO, and ILO support the findings, showing rising levels of food insecurity, heat-related illness and mortality, and employment disruptions across climate-sensitive sectors. The paper draws on the theoretical contributions of Ulrich Beck’s “risk society” and Anthony Giddens’ notions of modernity to argue that climate change introduces new forms of systemic risk that welfare state models are not adequately prepared to address.

To respond to these challenges, the study advocates for the adoption of green social policy, a new paradigm that aligns environmental sustainability with social equity and economic justice. This approach not only aims to mitigate and adapt to climate change but also to build inclusive, climate-resilient societies. The paper engages with international frameworks such as the Brundtland Report, Rio Earth Summit, Millennium Development Goals (MDGs), the 2030 Agenda, and the Paris Agreement to highlight how these global efforts can inform national-level policy transformations.

In conclusion, it is argued that social policy must evolve to reflect the realities of a changing climate. This includes not only compensating for climate-related losses but also proactively restructuring institutions and systems to enhance community resilience, uphold human rights, and promote long-term sustainability.

Giriş

Sanayi Devrimi, sonuçları itibarıyla yalnızca ekonomik ve teknolojik gelişmeleri etkilemekle kalmamış aynı zamanda toplumsal ve siyasi alanda da büyük değişimler yaratmıştır. Sanayi devriminin yarattığı teknolojik gelişme yeni üretim tekniklerini beraberinde getirmiş ve üretimde makineleşme artmıştır. Makineleşmenin ve teknik ilerlemenin artmasıyla üretim artmış, ticaret ağı genişlemiş ve büyük bir kâr ortaya çıkmıştır. Muazzam bir ekonomik büyüme sağlanırken bir yandan da yeni sınıfların ortaya çıkmasıyla birlikte sosyal eşitsizlikler derinleşmeye başlamıştır. Kömür, demir, çelik gibi karbon içeren fosil yakıtlarının üretimde hammadde olarak kullanılması, nüfusun kentlere doğru hızla yayılması, ormanlık alanların tahrip edilmesi gibi eylemler ise çevresel bozulmaların önünü açmıştır. Kitlesele olarak sanayileşme ile başlayan çevresel tahribatlar yıllar içerisinde artarak devam etmiş ve 20. yüzyıl itibarıyla etkileri her alanda görülmeye başlamıştır. İklim değişikliği olarak adlandırdığımız sıcaklık ve hava koşullarının uzun vadeli değişimleri doğanın dengesinin bozulmasına neden olmuş, doğal dengedeki bozulma da insan refahını doğrudan etkilemiştir.

21. yüzyıl itibarıyla aşırı hava olaylarındaki sıklıkların artması sonucu binlerce insan yaşamını yitirmiş, ciddi mal ve refah kayıpları oluşmuştur. İklim değişikliğinin çevresel etkilerinin yanı sıra insan yaşamında da derin etkileri bulunmaktadır. Artan sıcaklıklar, aşırı hava olayları, kuraklık, sel ve orman yangınları gibi doğrudan etkiler; tarımsal üretimden göçe, sağlıktan istihdama kadar birçok sosyal yapıyı tehdit etmektedir. Bu bağlamda iklim değişikliği, sosyal risklerin artmasına neden olan temel bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle iklim değişikliği meselesi günümüzde küresel bir kriz haline gelmiş ve mutlak çözülmesi gereken bir nitelik kazanmıştır.

Geleneksel sosyal politika anlayışı, yoksulluk, işsizlik, sağlık ve eğitim gibi alanlara odaklanırken; günümüzde çevresel kırılganlıklar ve ekolojik adaletsizlikler sosyal politikanın kapsamını genişletmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda gelişen yeşil sosyal politika kavramı, sürdürülebilirlik ve sosyal adalet ilkelerini bütüncül bir biçimde ele alan yeni bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Bu makalede, iklim değişikliğinin toplumsal riskler üzerindeki etkileri yeşil sosyal politika perspektifiyle ele alınacak; iklim adaleti, sosyal eşitsizlik, kırılgan grupların durumu ve sürdürülebilir sosyal koruma sistemlerinin gerekliliği gibi temel başlıklar tartışılacaktır. Aynı zamanda ulusal ve uluslararası politika belgeleri ışığında yeşil sosyal politikanın uygulanabilirliği ve stratejik araçları değerlendirilecektir. Bu çerçevede amaç, sosyal politikanın iklim krizi bağlamında yeniden düşünülmesini ve dönüştürülmesini teşvik etmektir.

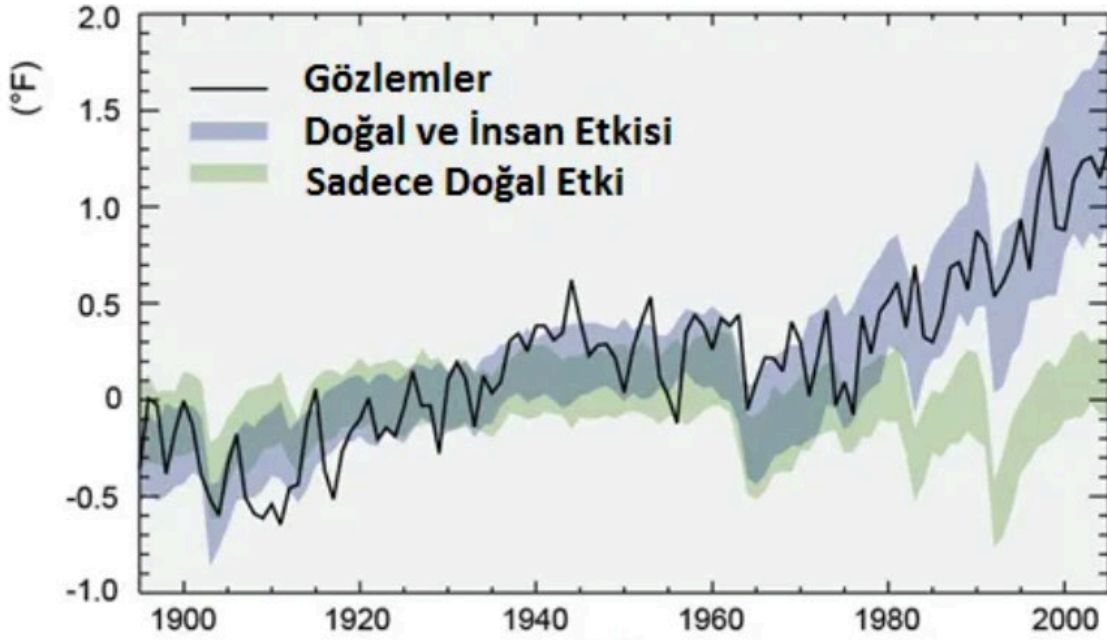
1. Nedenleri ve Sonuçları ile İklim Değişikliğini Anlamak

İnsanın doğa üzerinde hakimiyet kurma çabası tarih boyunca birçok felsefi, ekonomik, politik, ekolojik, tarihi tartışmayı beraberinde getirmiştir. Doğanın matematik diliyle yazıldığını savunan Galile'dan, doğanın homojen ve tamamen nüfuz edilebilir olduğunu ileri süren Descartes'e; doğal düzenin akıl yoluyla insani fayda için değiştirilebileceğini söyleyen Bacon'a, dünya tarihinin asıl amacının doğanın tamamen insanileştirilmesi olduğunu ifade eden Hegel'e; insanın kendi içindeki doğa da dâhil olmak üzere doğayı insanileştirmesi, biçimlendirmesi gerektiğine inanan Marx'a kadar uzanan

bir dizi tartışmalar mevcuttur (Meda, 2012, ss. 79, 98,102). Tarih boyunca süregelen bu tartışmalar sanayileşme ile zirveye ulaşmış; insanın doğayı alt etme çabasının beraberinde yarattığı sosyo-ekonomik ve toplumsal sorunlar ayrı bir tartışma zemini hazırlamıştır.

Sanayi Devrimi, ekonomiden sosyolojiye, siyasetten kentsel yaşama, istihdamın yapısından üretim araçlarının hâkimiyetine, üretim ve tüketim kalıplarının değişimine kadar birçok alanda radikal değişimlere neden olmuştur. Söz konusu değişimlerin etkileri insan yaşamında olduğu kadar ekolojik sistem üzerinde de yaşanmıştır. Makinenin insan emeği ikamesi tarihin en eski çağlarından beri süregelen bir uğraş olmasına rağmen, makinenin buhar gücüyle birleşmesi üretim yönteminde o güne kadar görülmeyen bir değişime neden olmuştur. İş gücünün fabrikalarda örgütlenmesi ve işbölümü muazzam çapta üretim artışı anlamına gelmekte (Huberman, 2002, s. 194); bu üretim artışı tüketimi tetiklemekte, nihayetinde ekonomik büyümenin önünü açmaktadır. Devasa büyüklükteki bu fabrikalar büyük ölçekteki üretimleri kadar aynı oranda atık üreterek çevresel problemlere de neden olmaktadır. Öte yandan sanayileşme şehirlerin büyümesini ve teknolojik gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Şehirleşmenin artmasıyla kentlere doğru bir göç akını başlamış ve bu durum başta çarpık kentleşme olmak üzere kirlilik, konut yetersizliği, kaynak yetersizliği, hava kirliliği gibi birçok problemleri tetiklemiştir. Teknolojik gelişmelerin de etkisiyle sağlık alanında olumlu gelişmeler yaşanmış bu durum da ortalama yaşam süresinin uzamasını sağlamıştır. Ortalama yaşam süresinin uzaması da nüfus artışını tetiklemiştir. Avrupa’da nüfus artış hızının en fazla yaşandığı İngiltere’de 1750 yılında 5.8 milyon olan nüfus 1850 yılında 16.6 milyona yükselerek yaklaşık üç katı artış göstermiştir. 18. ve 19. yüzyılda yaşanan bu nüfus artışı, refahın gerçek kaynağı olan tarımsal üretimin artış olasılığı sunmakla birlikte sanayi ürünlerine de bir talep kaynağı olarak görülmektedir (Hanks, 2009, ss. 629, 635).

Sanayi Devrimiyle beraber muazzam bir ekonomik büyüme sağlanırken tersine doğanın geri dönülemez biçimde tahrip edilmesinin önü açılmıştır. Çünkü kapitalist toplumlarda iktisadi kazanç ve sürekli kar elde etme dürtüsü bireye rasyonel olarak yaklaşan bir görüş ile kurumsallaştırılarak insanın doğaya karşı tutumu değişikliğe uğramış; kıt kaynaklar karşısında sınırsız büyüme düşüncesini oluşturmuştur (Sağır, 2020, s. 85). Bu nedenle iklim değişikliğinin kökeni kapitalizm ile ilişkilendirilmeden anlamlandırılmaz (Çoban, 2018, s. 8). İklim meselesi ya da iklim değişikliği, fosil yakıtlarının kullanılması veya sanayileşme ve kentleşme faaliyetlerinin atmosferi ne ölçüde etkilediği tartışmasıdır. Bu değişiklikte sıklıkla iki olgu üzerinde durulmaktadır. Bunlardan biri doğal süreçlerin iklimi nasıl etkilediği, ikincisi ise insan faaliyetlerinin iklimi nasıl etkilediğidir. Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC)’nin 2007 verilerine göre; doğal süreçlerin iklim değişikliği üzerindeki etkisi %5 iken insan faaliyetlerinin etkisi %95’dir (IPCC, 2007).

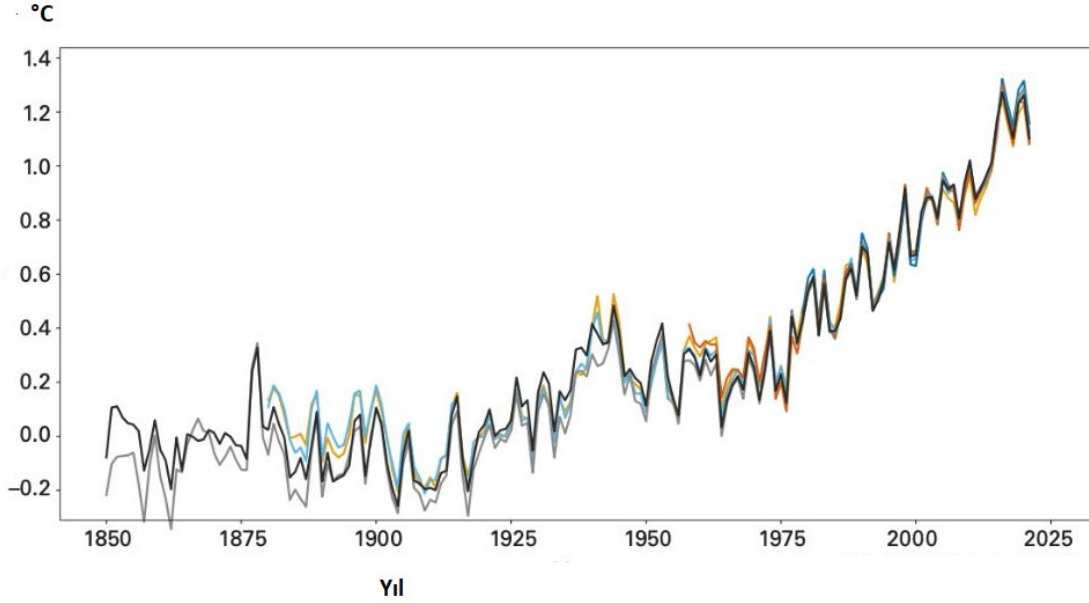

Kaynak: John Woodward, İklim Değişimi, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 2019

Grafik 1: Yıllara Göre Sıcaklık Değişimleri ve İnsan Etkilerinin Oranları

Grafik 1’de siyah çizgiler gözlenen sıcaklık değişimini göstermektedir. Grafikte görüldüğü üzere 1900’lü yıllardan bu yana sıcaklıklar artmaktadır. Sıcaklık artış nedenlerinin oranlaması ise mavi ve yeşil renk ile gösterilmektedir. Buna göre yeşil renk ile gösterilen doğal etki ile sıcaklık artışları aynı oranda olmamakta; ancak sıcaklık artışı ile mavi renk ile gösterilen insan ve doğa etkisi birbirine yakın oranlarda ilerlemektedir. Siyah renk ve mavi rengin birbirine yakın oranda ilerlemesi, iklim değişikliğine neden olan esas etmenin insan faaliyetleri olduğunu kanıtlamaktadır.

İklim değişikliği en genel ifadeyle; iklimin ortalama değerlerinde veya değişkenlerinde uzun yıllar boyunca süren istatistiksel değişimlerdir (Türkeş, 2008). İklim değişiminin en büyük göstergesi sıcaklık değerlerindeki artıştır. Dünya Meteoroloji Örgütü, 2019’da yayınladığı raporda sıcaklık artışlarının Sanayi Devrimi öncesine kıyasla 1.1 °C yükseldiğini ve durumun böyle devam etmesi halinde ısınmanın yüzyıl sonunda 3-5 °C ulaşacağını açıklamıştır (World Meteorological Organization (WMO), 2020). Sıcaklık artışlarının tahmin edilen seviyelere ulaşması bilim insanlarının verilerine göre gezegenimiz için büyük bir felakete neden olacaktır. Sıcaklık artışları önlenemezse; dünya fiziki coğrafyası yeniden çizilecek, büyük bir nüfus hareketliliği yaşanacak, küresel gıda stokları tükenecek ve milyonlarca insanı hatta ekolojiyi etkileyen bir dizi problem gün yüzüne çıkacaktır (Gough, 2013, s. 189).

Kaynak: (WMO, 2022)

Grafik 2: Yıllara Oranla Küresel Isınma Trendi

Grafik-2’de yıllara göre küresel sıcaklık değişimleri yer almaktadır. Grafiğe göre, küresel sıcaklıkların endüstrinin gelişimine paralel olarak doğrusal biçimde arttığı, 2000 yılı itibarıyla küresel sıcaklık değerinin 1 °C’ye ulaştığı gözlemlenmektedir. Buna ek olarak grafikte, 2000’li yılların ortalarına doğru 1,5 °C’lik bir ısınma noktasına ulaşılabileceğini; ancak bu ısınmanın sabit olarak tutulması gerekliliği de vurgulanmıştır. Bir başka deyişle, olası iklimsel etkiler açısından 1,5°C’lik bir ısınmanın 2°C’ye göre nispeten daha güvenli olacağı vurgulanmaktadır. IPCC’nin 2018 yılında yayınladığı “Küresel Isınmada 1,5°C Raporu”na göre, küresel sıcaklıkların endüstriyel dönem öncesine göre 2°C üzerine çıkması, yalnız doğal yaşam alanları ve türlerin kaybıyla sonuçlanmayacak, buzulların erimesi ve deniz seviyesinin yükselmesi sonucu başta insan sağlığı, refahı, güvenliği ve ekonomiyi doğrudan etkileyerek tüm ekolojik yaşam için yıkıcı sonuçlara yol açacaktır ((IPCC), 2018) .

İklim değişikliğinin ikinci büyük göstergesi ise iklim aşırılıklarıdır. İklim aşırılıkları, bir hava değerinin gözlemlenen değerlerin altında veya üzerinde seyretmesi olayıdır. Bu durum deniz seviyelerindeki öngörülemez artış, soğuk hava olaylarındaki düzensizlik, bazı bölgelerde gözlemlenen aşırı kuraklıklar, yağış miktarlarındaki değişimler gibi birçok faktörün tetikleyicisi olmaktadır. 21. Yüzyılın sonlarında, küresel sıcaklıkların radikal biçimde artacağı, mevsim geçişlerinin ortadan kalkarak yağış miktarında büyük değişimlerin olacağı, tropikal siklonların¹ küresel sıklığının azalması ya da ekstrapikal siklonların² her iki yarımkürede de artması, bölgesel kuraklıklardaki artış ve okyanus-deniz seviyelerinde yükseliş olacağına dair öngörüler oldukça kuvvetlidir (IPCC, 2012, ss. 11-15). Küresel ortalama deniz seviyeleri, gel-git gösterge seviyelerine göre 20. Yüzyılın sonlarında 0.1 ile 0.2 m

¹ Siklon: “İzobarlarla kapalı olarak çevrili, kendi etrafında dönen, konverjansın olduğu ve merkezinde etrafına göre basıncın en düşük olduğu alan. Siklonlarda dönüş, kuzey yarımkürede saat yönünün tersine, güney yarımkürede ise saat yönündedir. Genellikle alçak basınç sistemi olarak ifade edilir. Aynı kavram Hint Okyanusundaki tropikal siklonlar için de kullanılır. Siklonik dönüş kavramı, toz hortumlarında, kasırgalarda, tropikal ve ekstra tropikal sistemlerde de kullanılır. Antisiklon veya yüksek basınç sisteminin tersidir” ((MGM), 2021).

² Ekstrapikal siklonlar: Tropikler dışında oluşan, özellikle kış mevsiminde etkili olan, alçak basınç merkezi etrafında ters yönde hareket eden soğuk hava dalgalarıdır (Boğaziçi, 2021)

arasında artarken (IPCC, 2001, s. 4); Grönland ve Batı Antarktika’da 2005 yılında yapılan bir araştırma sonucu yaklaşık 200 metre küp buz erimesinin meydana geldiği tespit edilmiştir. Söz konusu erime trendinin bu hızla devam etmesi halinde 21. Yüzyıl sonunda küresel deniz seviyelerinde yaklaşık 10 cm’lik bir yükselişin olacağı tahmin edilmektedir (Hansen, 2009, s. 130). Dünya genelinde 1 milyardan fazla insanın deniz seviyesinden 25 metre yükseklikte yaşadığı düşünülürken durumun gezegen için ne derecede risk teşkil ettiği kaçınılmazdır (Hansen, 2009, s. 143).

İklim değişikliğinin bir diğer önemli göstergesi, atmosferdeki sera gazlarının yoğunluğudur. 1950’li yıllarla birlikte özellikle ekonomik gelişme ve nüfus artış hızının artmasıyla atmosferdeki sera etkisi de artmaktadır. Yaklaşık 380 ppm ile karbondioksit en yüksek artışa sahip olmakla beraber, bunu metan ve azotoksit gazları izlemektedir. Sera gazlarındaki bu artış bilim dünyasını endişelendirmekte ve ekolojik sistemde dokuz kritik riske neden olmaktadır. “*Gezegensel Sınırlar*” olarak adlandırdıkları bu riskler: “*İklim değişimi, okyanusların asitlenmesi, stratosferik ozon incelmeleri, biyojeokimyasal akım sınırları (azot ve atmosfer döngüleri), küresel temiz su kullanımı, toprak kullanımındaki değişimler, biyoçeşitlilik kaybı, atmosferik aerosol yüklenmesi ve kimyasal kirlilik*” (Fred Magdoff, John Bellamy Foster, 2011). Bu risklerden en büyüğü iklim değişimidir. Bunun iki nedeni vardır: ilki, dünya nüfusunun fosil yakıtları kullanarak hayatını devam ettiren insanların yarattığı bir dışsallıktır. İkincisi ise hem gezegeni hem de ekosistemi yüzyıllar boyu riske atacak uzun vadeli etkilere yol açmaktadır (Nordhaus, 2020, s. 31). Bu anlamıyla iklim değişimi yalnızca çevresel sorunlara neden olmakla kalmaz aynı zamanda toplumsal sonuçlara da neden olur. İklim değişimi, yoksulluktan eşitsizliğe, su kıtlığından yetersiz beslenmeye, salgın hastalıklara, göçe, işsizliğe, ekonomik krizlere kadar sosyal yaşamlarımız üzerinde büyük etkilere yol açmaktadır. İklim değişiminin toplumsal hayatımız üzerinde yarattığı bu etkiler yeni bir sosyal riski meydana getirmiş ve bu bağlamda iklim değişimi ve sosyal risk birbirinin tetikleyicisi olmuştur.

2. Sosyal Risk Bağlamında İklim Değişikliği

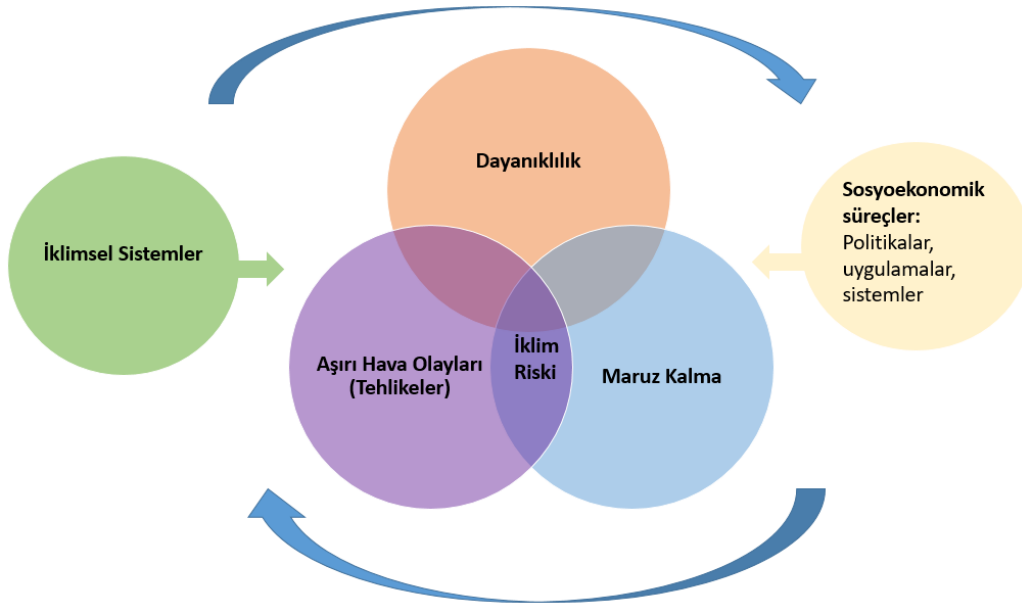
Sosyal risk en genel anlamıyla toplumların karşılaşabileceği her türlü olumsuz durumu ifade eder. Risklerin toplumsallık boyutu, onların toplumu etkileme düzeyi ile ilişkilidir. Bir başka ifade ile bir riske sosyallik kazandıran unsur, o riskin toplumun geri kalanını etkileme şiddetine bağlıdır (Gökbayrak, 2015). U. Beck, risk teriminin iki farklı anlama geldiğini belirtir. Ona göre riske yüklenen ilk anlam nicelikselidir. Yani ölçülebilir, hesaplanabilir ve öngörülebilirdir. İkinci anlamı ise beklenmeyen, belirsiz olan, bilinmeyen anlamlarıdır. Beck’e göre modern öncesi dönemde toplumlarda var olan riskler ölçülebilir, öngörülebilir risklerdir (Beck, “Interview with Ulrich Beck On Fear and Risk Society”, The Hedgehog Review, 2001). Modern öncesi dönem dayanışmanın ve öngörülemeyen zorluklara karşı birlikte direnç oluşturmanın hâkim olduğu bir özelliğe sahiptir. Bu dönemin dinamikleri “yasal otorite” ve “gönüllü birlik” olarak belirlenmiştir (Güripek, 2020, s. 336). Modernite sonrası dönemde hızla gelişen teknolojik gelişmeler ve toplumların bu gelişmelere uyum sağlama çabaları yeni riskleri ortaya çıkartmıştır. Beck “*risk toplumu*” teorisi ile riskin ikinci anlamına atıf yapar. Modernite sonrası toplumlara dayatılan uyum sağlama söylemleri ile gelişen belirsizlikler, üretilmiş belirsizliklerdir. Beck’in deyimiyle bu üretilmiş belirsizlikler “*habersizlik okyanusunda*” yüzmeye benzer (Beck, 2001). Moderniteyle birlikte dayanışmayı üreten mekanizmalar hızla çözülmektedir. Dayanışma giderek artan karşılıklı bir risk paylaşımına doğru evrilmiştir (Rosanvallon, 2000, s. 4).

Giddens, risk toplumunun iki temel dönüşümden kaynaklandığını belirtir: “*doğanın sonu*” ve “*geleneklerin sonu*”. Doğanın sonu kavramı ile ifade etmeye çalıştığı şey, doğanın insan müdahalesinden bağımsız olmadığı, doğa-insan ilişkisindeki dönüşüme dayandığı risklerdir. Geleneklerin sonu kavramı ile kastedilen ise geleneksel algı ve anlayışlardan farklı olarak kadercilik

görüşünün terkedilip, insanların kararlarında bireysel tercihlerin ön plana çıkmasıdır. İnsan-doğa arasındaki bağın kopmasıyla, insanlar artık doğayı hızla dönüştürmüştür. Bu dönüşümün tetikleyici güdüsü ise politik ekonominin ideolojik arka planıdır. Geleneksel otorite anlayışının sona ermesiyle insanlar hayatlarını bireysel kararlarına göre şekillendirmekte ve bu da büyük bir toplumsal dönüşüme neden olmaktadır. Giddens'in bireyselleşme olarak adlandırdığı bu süreçte teknolojik gelişmelerin etkisiyle hesaplamayan yeni riskler meydana gelmiştir. Giddens'a göre teknolojik gelişmeler bir yandan birçok alanda riskleri yönetmeye olanak sağlarken diğer yandan da getirdiği yeniliklerle bilinmeyen ve hesaplanamayan yeni riskleri doğurur. Modern toplumların bu bilinmezlerle dolu olduğunu belirten Giddens, modern toplumlarda iki ana riskin olduğunu belirtir. Bunlardan ilki dışsal risktir. Dışsal riskler, bireyleri beklenmedik şekilde etkilemesine rağmen toplum genelinde sıklıkla gerçekleştiği için öngörülebilir risklerdir. Bunlar; hastalıklar, doğal afetler, kazalar gibi olağan durumlardır. İkincisi ise üretimsel risktir. Üretimsel riskler, bilim ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle insan eliyle yaratılmış risklerdir ve doğaları gereği daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Üretimsel riskler, doğrudan kişisel ve toplumsal hayatlara nüfuz eder ve bu risklerin kontrol edilmesi dışsal risklere oranla çok daha zordur. Üretimsel riskler; iklim değişikliği, nükleer kazalar, yapay zekâ, genetik mühendisliği, demografik değişimler, ekonomik ve politik değişimler gibi riskleri kapsar. Giddens, tüm bu risklerin karşıt bir güçle dengelenmesi gerektiğini savunur. Ona göre refah devleti ise bu risk yönetimi ile doğrudan bağlantılıdır (Giddens, 1999, s. 2-4).

John Rawls, refah devletini "bilgisizlik örtüsü altında işleyen bir sigorta toplumu" şeklinde ifade etmiştir. Buna göre refah devleti, bireyler tarafından doğrudan fark edilemeyen yeniden dağıtım mekanizmaları ile riskleri yönetme avantajına sahiptir. Bilginin gelişmesiyle birlikte eski riskler fark edilmekte; ancak yerine öngörülemeyen ve bizzat insan eliyle üretilen yeni riskler meydana gelmektedir. Rawls, refah devletinin krizinin de tam olarak bu açmazda ortaya çıktığını belirtir. Çünkü dışsal riskler belirli sosyal güvenlik önlemleri ile kontrol altına alınabilmektedir. Ancak üretimsel riskler için bu durum çok daha farklıdır. Üretimsel risklerin artmasıyla beraber tüm bir ulusun aynı risklerle karşı karşıya kaldığını öngörmek düşüncesi oldukça sorunludur (Rosanvallon, 2000, s. 5) Günümüz toplumları farklı sosyal gruplara ve farklı karakteristiklere sahiptir ve riskler artık ulusun ötesinde küresel bir hâl almıştır.

Küreselleşen riskler, riski üreten güçlerin katlanarak büyümesi sebebiyle daha önce bilinmeyen ölçekte ve boyutta riskler yaratmıştır. Beck, postmodern toplumdaki servet üretiminin sistematik olarak toplumsal risk üretimini tetiklediğini belirtir (Beck, 1992, s. 19). 21. yüzyıl sosyal risklerin küreselleştiği, etkileri bakımından dünyanın farklı bölgelerine sirayet edebildiği üretilmiş risklerdir. 21. Yüzyıl aynı zamanda akademik ve bilimsel çevrenin, entelektüellerin, politikacıların iklim değişikliği meselesini ana gündem haline getirdiği yüzyıldır. Çünkü iklim değişikliğinin hem çevresel hem de toplumsal etkileri 2000 sonrası dönem itibarıyla muazzam seviyelere ulaşmıştır. İklim değişikliği, deniz suyu seviyelerinin yükselmesi, aşırı hava olayları, küresel sıcaklık değerlerindeki artışlar, hava kirliliği gibi çevresel etkilerinin yanı sıra ciddi toplumsal etkilere de neden olmuştur. Aynı zamanda bu çevresel etkiler bireylerin yaşamlarında ve refah seviyelerinde de değişimlere neden olur. İklim değişikliğinin sosyal risk olarak algılanması ise onun etki gücü ile ilişkilidir. Aşağıda yer alan şekil iklim değişikliğinin sosyal risk döngüsünü ve bu döngünün nasıl gerçekleştiğini resmeder.

Kaynak: (Cecilia Costella vd., 2021, s. 6)

Şekil 1: İklim Değişikliği ve Sosyal Risk Döngüsü

Şekil-1'e göre iklim değişikliği, iklimsel olaylara dayanıklılık gücüne, maruz kalma süresine ve iklimsel olayların şiddetine göre bir risk faktörü oluşturur. Bu risk faktörünün boyutları ve yıkıcılığı ise sosyal koruma mekanizmalarına ve ilgili politik uygulamalara göre değişir. Sosyal riskler, bireylerin veya toplumların refahını tehdit eden çevresel, ekonomik veya politik kaynaklı tehditleri ifade eder. Yoksulluk, ayrımcılık, eşitsizlik, sosyal dışlanma, şiddet ve güvensizlik, zorunlu göçler, sosyal koruma sistemlerinden yoksunluk gibi etkenler sosyal riskleri doğurur. İklim değişikliği ile sosyal riskler arasındaki organik bağ ise iklim değişikliğinin toplumsal ve bireysel refahı doğrudan etkileyebilme gücüdür. . IPCC'nin İklim Değişikliği Sentez Raporu (2007), iklim değişikliğinin yarattığı yaşamsal ve ekonomik riskler 5 ana kategoride özetlemiştir. Buna göre ilgili riskler: İnsan sağlığı üzerinde yarattığı riskler, gıda krizleri, su kaynaklarındaki azalmalar, ekosistemdeki değişimler ve kıyı şeridinde meydana gelen değişimlerdir. Aşağıdaki tabloda ilgili risklerin neden olduğu toplumsal etkilere yer verilmiştir.

Tablo 1: İklim Değişikliğinin Toplumsal Etkileri

	0-1 (°C)	1-2 (°C)	2-3 (°C)	3-4 (°C)	4-5 (°C)
Su	Nemli tropik bölgelerde ve yüksek enlemlerde suyun yükselmesi				
	Orta ve alçak enlemlerde azalan su miktarı ve artan kuraklık				
	Yüz milyonlarca insanın su kıtlığına maruz kalması				
Ekosistem	Türlerin %30'dan fazlasının neslinin tükenme riski		Küresel ölçekte önemli soy tükenmeleri		
	Mercan kayalarının beyazlamasında artış	Mercan kayalarındaki beyazlamanın yaygınlaşması			
	Tür aralığı değişimleri ve orman yangınlarındaki artış		Karasal biyosfer net karbon kaynağına doğru %15-40 eğim göstermesi		
	Küresel okyanus akıntılarındaki zayıflamanın etkisi				
Gıda	Çiftçiler, küçük toprak sahipleri ve balıkçılar üzerindeki olumsuz etkisi				
	Alçak enlemlerdeki tahıl üretkenliğindeki azalma eğilimi		Alçak enlemlerde hububat ürünlerinde azalma		
	Bazı tahıl ürünlerinin orta ve yüksek enlemlerdeki artış eğilimi		Bazı bölgelerde tahıl ürünlerinde azalma		
Kıyı Şeridi	Sel ve fırtınalardan kaynaklı hasarın artması				
	Küresel kıyı şeridindeki milyonlarca insanın her yıl yüzlerce sel ve taşkınlarla maruz kalacağı			Küresel kıyı şeridinde sulak alanların yaklaşık %30'unun yok olacağı	
Sağlık	Yetersiz beslenme, kalp sorunları, sindirim problemleri, solunum sıkıntılar ve bulaşıcı hastalıkların yaygınlaşması				
	Sıcak hava dalgaları, seller ve kuraklıklardan kaynaklı artan iklim göçleri				
	Bazı hastalıkların bulaş hızlarındaki değişimler				
	Sağlık hizmetlerindeki yükün artması				

Kaynak: (IPCC, 2008, s. 10)

Tablo-1, küresel sıcaklıklardaki değişimlerin toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini göstermektedir. İklim değişikliği tarımsal üretimi doğrudan etkileyerek gıda kıtlığı ve gıda ürünlerindeki fiyat artışlarına sebep olmuştur. WFP'nin son raporu, Kasım 2024 yılı itibarıyla 74 ülkede yapılan çalışmada 343 milyon insanın akut gıda güvensizliği ile karşı karşıya kaldığını gözler önüne sermiştir (WFO, 2024, s. 5). İklim değişikliği aynı zamanda su kaynaklarını da etkileyerek güvenli suya erişimi kısıtlamakta hatta birçok Afrika ülkesinde su kıtlığına neden olmaktadır. OXFAM'ın 2024 yılı su güvensizliği verileri dünya genelinde 115.9 milyon insanın güvenli su kaynaklarına erişemediğini ve bu durumun da beraberinde birçok sağlık problemi doğurduğunu göstermektedir (OXFAM, 2025, s. 8). İklim değişikliği yarattığı gıda güvensizliği ve su kaynaklarına olan etkisi insan sağlığını doğrudan etkilemekte ve birçok salgın hastalığı da beraberinde getirmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2023 yılında açıkladığı bir veride 2030 yılına kadar her yıl 250.000 kişinin iklim değişikliğine bağlı hastalıklar nedeniyle hayatını kaybedeceği öngörülmüştür (WHO, 2023). Dünya Meteoroloji Örgütü tarafından hazırlanan 2023 sıcaklık verilerine göre, 2023 yazı Avrupa'da kaydedilen en sıcak veya ikinci en sıcak yaz olarak kayıtlara geçmiştir. Sıcaklığa bağlı ölümler ise Avrupa'da son 20 yılda yaklaşık %30 artmıştır. Dünya Meteoroloji Örgütü, sıcaklığa bağlı ölümlerin tüm dünya genelinde artış seyrinde olduğunu;

ancak Avrupa'nın en hızlı ısınan kıta olması sebebiyle kritik önem taşıdığını belirtmiştir (Aktaran: (BM, 2024).

İklim değişikliği tarımsal üretime etkisi, kuraklık, ekosistemde yarattığı değişimler gibi etkilerinin yanında aşırı doğa olaylarını tetiklemekte ve bu durum da canlı yaşamını doğrudan tehdit etmektedir. 2022 yılının Ağustos ayında Pakistan'da yaşanan sel sonrasında yaklaşık 1700 insanın hayatını kaybettiği ve 936.000 hayvanın sel sonucu öldüğü kayıtlara geçmiştir. Yaşanan sel sonucunda 7.9 milyon insan göç etmiş ve toplamda 33 milyon insan bu selin etkileriyle karşı karşıya kalmıştır (WMO, 2022, s. 17). Yine bir başka veride 2000-2022 yılları arasında dünya genelinde görülen ani sellerin sıklığı önceki yıllara nazaran 20 kat artmıştır (Giuseppe Selvaggi, Elise Nalbandian, 2025). Ayrıca aşırı hava olayları sonrasında meydana gelen orman yangınları son 30 yılda %30 artmış ve orman yangınları sonrasında meydana gelen hava kirliliği sebebiyle yaşamını yitiren insan sayısı 340.000 olarak kayıtlara geçmiştir (OECD, OECD Work on Climate Adaptation, 2021). Aşırı hava olayları kuraklığı tetiklemiş ve özellikle son 60 yılda dünya daha kurak hale gelmiştir. Bu kuraklık olaylarının 2100 yılına kadar katlanarak artacağı ve özellikle Sahra altı Afrika, Güney Asya, Orta ve Güney Amerika bölgelerinde etkilerinin daha şiddetli olacağı iklim değişikliğinin çevresel boyutlarının şiddetini bir kez daha hatırlatan niteliktedir (IPCC, 2014, s. 54). Bu çevresel boyutların doğrudan yaşamlarımız üzerindeki etkileri ise verilerden açıkça görülmektedir.

İklim değişikliğinin yaşamlarımız üzerindeki doğrudan etkilerinin yanı sıra dolaylı etkileri de bulunmaktadır. Bu bağlamda iklim değişikliğinin neden olduğu dolaylı sosyal riskler; bir yandan ekonomik ve politik alanda bozulmalara yol açarken diğer yandan da toplumsal eşitsizlikleri derinleştirir. İklim değişikliği; tropikal siklonlar, seller, kuraklık, aşırı sıcaklıklar gibi aşırı hava olaylarıyla tarım alanları, balıkçılık ve denizcilik faaliyetleri, ormancılık, turizm ve iklime bağlı diğer sektörlerdeki işgücü verimliliğini olumsuz etkileyerek ekonomik krizlere neden olmaktadır. Öte yandan aşırı hava olayları temel tüketim maddelerinin arzlarını etkileyerek piyasa ekonomisindeki dengenin bozulmasına ve fiyat artışlarına neden olmaktadır. FAO, olumsuz iklim koşullarının bu şekilde devam etmesi ve iklim dayanıklılığını arttırmak için gerekli önlemlerin alınmaması halinde küçük ölçekli çiftçilerin piyasadan tamamen silineceğini ve kahve fiyatlarının sürekli bir yükselme eğiliminde olacağını altını çizmiştir. Ayrıca FAO, küçük ölçekli çiftçilerin geçim kaynaklarını korumanın hem küresel piyasalar hem de hanehalkı refahı için kritik öneme sahip olduğunu vurgular (FAO, 2025).

İklim değişikliği bağlamındaki eşitsizlikler; iklim değişikliğinin ekonomik ve sosyal maliyetleri ile elde edilen fayda arasındaki adaletsiz bölüşümü ifade etmektedir. Daha basit bir ifadeyle, dünyadaki en yoksul ve dışlanmış toplulukları, doğayı en az dönüştüren, doğanın tahribatına en az katkıda bulunan topluluklardır. Ancak bu toplumlar aynı zamanda iklim değişikliğine karşı en az dirençle sahip olan ve iklim değişikliğinden en fazla etkilenen toplumlardır (Anger-Kraavi, 2019, s. 828). Dolayısıyla iklim değişikliğinin dolaylı etkilerinden sosyal politika açısından da en kritik olanı eşitsizlikleri derinleştirme, mevcut yoksulları daha da yoksullaştırması meselesidir. Farklı toplumsal grupların iklim değişikliği ile mücadelede farklı etkileri ve farklı sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklar ve etkiler mevcut tecrübeler ışığında *çifte adaletsizlik* olarak ilerler. Çifte adaletsizlik, sorumlulukların ve etkilerin zıt yönde ilerlemesine verilen addır. Buna göre, iklim değişikliğinden en fazla etkilenen gruplar, iklim değişikliğinin meydana gelmesine en az etki eden gruplardır (Koch, 2018, s. 36). Ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça iklim değişikliğinden etkilenme oranları da azalmaktadır. Bu ülkelerin sahip oldukları teknolojik üstünlük, ekonomik güç ve politik güç sayesinde iklim değişikliğinin etkilerini hafifletme avantajlarına sahiptirler. Akademik literatürde iklim adaletsizliği olarak da bilinen bu durum; zamansal, mekânsal, sınıfsal ve toplumsal cinsiyet perspektifi olmak üzere geniş bir yelpazeye yayılmaktadır (Kovancı, 2022, s. 1538). İklim adaletsizliği, kırılgan grupların iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden daha fazla etkilendiğini gösterir. Bu gruplar arasında kadınlar, göçmenler, etnik azınlıklar, çocuklar ve

düşük gelirli hane halkları yer alır. Bu grupların kötü ekonomik koşullara sahip olması, karar alma süreçlerine katılımın az oluşu, asgari yaşam koşullarına dahi erişimde yaşadıkları sıkıntılar, toplumsal cinsiyet rolleri gibi sebepler, kırılgan grupları iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine daha fazla maruz bırakmıştır (Anger-Kraavi, 2019, s. 830).

İklim değişikliği insan güvenliğini 5 yolla tehdit etmektedir (UN, 2021):

- Kara ve su üzerindeki rekabeti yoğunlaştırmakta,
- Gıda üretimini etkilemekte,
- Yoksulluğu ve eşitsizlikleri arttırmakta,
- Göçü tetiklemekte,
- Kadınlar ve çocuklar için güvenlik riskleri oluşturmaktadır.

Bu sosyal risklerin dağılımsal sonuçlarını engellemek için geniş kapsamlı bir sosyal koruma mekanizması bir zorunluluğun ürünüdür. Eğer bu sosyal riskler karşısında başta kırılgan grupları olmak üzere iklim değişikliği etkilerine karşı direnç oluşturacak bir mekanizma geliştirilmezse toplumsal yaşamın sürdürülebilirliği sağlanamaz. Bu amaçla iklim değişikliğinin yarattığı sosyal riskler mutlaka karşıt bir dirençle dengelenmelidir. 21. Yüzyılın en büyük sorunsalı bu büyüyen sosyal risklerin yönetimi meselesidir. Başta sera gazı emisyonlarını azaltmaya yönelik önlemler olmak üzere toplumları kademeli olarak değişen iklim şartlarına uyum sağlama stratejilerine, iklimin yarattığı kayıp ve zararların tazminine ve büyüyen iklimsel etkiler karşısında toplumu daha dirençli hale getirme politikalarına kadar geniş ölçekli sosyal politikalar iklim değişikliği ile mücadelede en önemli aracı temsil etmektedir (Cecilia Costella vd., 2021).

3. Yeni Sosyal Riskler ve Sosyal Politika İlişkisi

Sosyal politika, Kıta Avrupa ülkelerinde gelişen bir kavram olup, 18. ve 19. yüzyılda meydana gelen ekonomik ve toplumsal gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal politika terimi ilk defa 19. yüzyılın ikinci yarısında Alman bilim insanı Wilhelm Heinrich Riehl tarafından “sozialpolitik” adıyla kullanılmıştır. Sanayileşme sürecinin getirdiği olumsuzluklar karşısında önemi gitgide artan sosyal politika yaygınlaşmaya başlamış ve literatürde farklı adlarla ifade edilmiştir (Orhan Tuna, Nevzat Yalçıntaş, 1981, s. 19). Anglo-Amerikan dünyasında “çalışma ekonomisi” (*labour economics*), “endüstri ilişkileri” (*industrial relations*) ya da “çalışma ilişkileri” (*labour relations*) olarak kullanılmış, Kıta Avrupası’nda ise zamanla “refah politikası” kullanımının tercih edildiği görülmektedir (Özdemir, 2007, s. 13). Kavramlardaki kullanım farklılıkları sosyal sorunlara ilişkin tutumların farklılaşmasını ifade etmesi açısından önem taşısa da kritik olan sosyal politikayı hazırlayan koşullardır. Bu anlamıyla sosyal politika, hayatın akışı içerisinde meydana gelen sorunlara cevap vermeyi amaçlayan politiklardır.

19. yüzyılın ikinci yarısı birçok alanda toplumsal sefaletin, açlığın, çatışmanın, sömürünün görüldüğü yıllardır. Elverişsiz çalışma ortamı, çalışma saatlerinin uzunluğu, düşük ücretler, güvencesiz çalışma, çocuk işçi sorunu, emeğin metalaştırılması gibi nedenler gittikçe sermaye ile işçi arasındaki çatışmayı hızlandırmıştır. Sosyal politika bu dönemde sınıflar arasındaki çatışmaları, çekişmeleri ve dengesizlikleri gidermeye çalışan ve uzlaşmayı sağlamaya dönük politikalar üretmiş (Talas, 1992, s. 15) ve sosyal politikanın ana odağı sınıfsal çatışmaları sonlandırmak olmuştur. Ancak kapitalist düzenin temel kurumlarını oluşturan piyasa mekanizmaları yalnızca emek-sermaye çekişmesini veya emek sorununu yaratmakla kalmamış toplumun bütününe kadar uzanan bir sosyal sorunu meydana getirmiştir. Bölüşüm problemlerinden istihdam sorunlarına, yoksulluğa, çevresel sorunlara kadar geniş alanlara

yayılan ve toplumun çeşitli kesimlerini etkileyen problemler baş göstermiş ve bunların çözümüne yönelik politikalara ihtiyaç duyulmuştur. Toplumun genelinin refahını arttırmayı ve toplumsal sınıflar arasındaki dengesizliklerin giderilmesini hedefleyen politikalar sosyal politikanın geniş kapsamındaki anlayışını oluşturacaktır (Güven, 2009, s. 14).

Sosyal politika terimindeki “politika” yapısal olarak hem araçları hem de amaçları kapsar. Bu da sosyal politikanın yalnızca hedef belirlemekle kalmayıp, gerektiği durumlarda sistemlerde, uygulamalarda ve davranışlarda değişiklik yapabileceği anlamına gelmektedir. Bu nedenle sosyal politika özü itibarıyla dinamik bir yapıya sahiptir ve değişen ihtiyaçlara göre kendini güncellemelidir (Titmuss, 2008, s. 139). Başlangıçta Sanayi Devrimi’nin yaratmış olduğu sınıflar arası (işçi-işveren) eşitsizliğe çözüm bulma adına geliştirilen sosyal politika tarihsel süreç içerisinde taraflarını, kapsamını ve içeriğini geliştirmiş ve dönüştürmüştür. Ancak tüm bu dönüşüm süreçleri içerisinde sosyal politikanın temel işlevi: “bireyler ve gruplar arasındaki temel sosyoekonomik dengeyi korumaktır” (Şenkal, 2011). Tüm bu işlevleriyle sosyal politika; bir toplumda adil gelir dağılımını amaçlayan, sosyal barış ve sosyal adaletin devamlılığını sağlayan, toplumda yaşayan tüm vatandaşlarına eşit ve adil katılım hakkını sunan ve toplumun refahını ve huzurunu arttırmak amacıyla politikalar sunan çok boyutlu bir politikalar bütünüdür.

Sosyal politika, ekonomik temelli sorunları ve bu sorunların toplum üzerindeki etkilerini araştıran, etkileri en aza indirmek ve olması gereken düzen ile ilgili gerekli önlemler alan, gerektiğinde müdahale eden normatif bir bilim dalıdır. Bu anlamıyla sosyal politikanın konusu, tarihsel süreç içerisinde meydana gelmiş ekonomik olayların doğurduğu sorunlar, bu sorunların toplumsal yaşama etkileri ve bu etkilerin yönetimidir (Güven, 1995, s. 16). Sosyal politikanın varlığı temelde sosyal bir sorunun varlığını işaret etmektedir. Sosyal politika bu anlamıyla risklerin yönetimi olarak ifade edilebilir. Esping-Andersen’e göre sosyal politika temelde *toplumsal risklerin kamusal idaresini* ifade etmektedir (Andersen, 2015, s. 39). Sosyal politika hedefleri çeşitlilik gösterse de, temel olarak asgari ihtiyaçların karşılanması, toplumsal risklere karşı koruma sağlamak, bireylerin refahını sağlamak olarak özetlenebilir (Gough, 2013, s. 187). Sosyal politika tanımlamasında sıklıkla karşımıza çıkan “toplumsal risk” ifadesi sosyal politika disiplininin kapsam ve hedeflerinin anlaşılabilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Küreselleşmenin ve neoliberal politikaların etkisiyle toplumsal alanda farklı riskler meydana gelmiş ve bu risklerin yönetimi konusu önemli bir problem haline gelmiştir. Nüfusun yapısındaki değişimler, istihdamın yapısal değişimi, işgücü arzındaki farklılıklar güvencesizliklerin artması, mülteci sorunları, çalışan yoksullar, iklim krizi gibi ortaya çıkan post modern riskler sosyal politikanın hem politika anlayışının hem de kapsamının güncellenmesini zorunlu kılmıştır. 1970’lerden itibaren çevre krizlerinin hayatımızı derinden etkilemesi ve iklim krizlerinin tehlikeli boyutlara ulaşması nedeniyle bu etkilere karşı bir direnç oluşturulması gerekliliği kuşkusuz bir gerçektir. İklim krizinin toplumsal alanda ortaya çıkarttığı riskler, sosyal politika disiplininin odağı olmuştur. Beck’e göre, günümüz toplumları artık sınıfsal eşitsizlikleri veya gelir dağılımı, sosyal güvenlik gibi konuların ötesinde çok boyutlu, üretilmiş ve boyutları sebebiyle tüm dünyayı etkileyen konularla mücadele etmelidir. Beck, yeni dönemin sosyal politikasının en dikkat çekici özelliğinin risklerin dağıtımını ve yönetimi olduğunun altını çizer (Beck, 1992, s. 20).

Gough ise dönüştürülen sosyal politikaların ekolojik kaygıları da içerecek şekilde yeniden reforme edilmesi gerektiğini savunur. Ona göre, iklim değişikliği meselesi boyutları, etkileri ve sonuçları sebebiyle son yüzyılın en önemli sorunlarından biri hâline gelmiştir. Aynı zamanda küresel ölçekte, iklim değişikliğine dönük politikalara en az katkı sağlayan kurumlar veya ülkeler, iklim değişikliğinin sonuçlarına en fazla maruz kalan bölgeler olmuştur. Ülkeler arasındaki duruma bakıldığında Gough yine

eşitsizliğin devam ettiğini, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkelere nazaran daha yüksek oranda CO2 salınımına neden olduğunu; az gelişmiş ülkelerin ise bu çevresel tahribatlardan ve iklim değişikliğinden daha fazla etkilendiklerini söyler (Koeher, 2016, s. 153). İklim Değişikliği Hükümetlerarası Paneli bu durumu şu şekilde özetler: *“Riskler düzensiz bir şekilde dağıtılmaktadır ve genellikle gelişmişlik düzeylerinden bağımsız olarak, dezavantajlı insanlar ve topluluklar için daha büyüktür”* (IPCC, 2014, s. 13).

İklimsel etkiler, özellikle kırılgan grupları derinden etkilemekte ve eşitsizlikleri tetiklemektedir. İklim değişikliğinin etkileri bir sosyal koruma mekanizması ile engellenmediği sürece yoksulluğun derinleşmesi, salgın hastalıkların artması, göç eden insan sayısının günden güne artması, can kayıplarının yükselmesi ve dolayısıyla toplumsal huzursuzlukların daha da derinleşerek yaşamlarımızı radikal biçimde etkilemesi kaçınılmazdır. ILO'nun 2024 yılı raporunda, iklim değişikliği etkilerine karşı en savunmasız toplumların genellikle en düşük sosyal koruma seviyelerine sahip olduğu açıklanmıştır. Raporda, iklim krizine karşı en savunmasız 20 ülkede, 8,7 milyondan fazla insanın hala herhangi bir sosyal koruma mekanizmasına dahil olamadığı, daha geniş bir perspektiften iklimden en fazla etkilenen 50 ülkede nüfusun %75'inin sosyal koruma mekanizmalarından yoksun olduğu belirtilmiştir (ILO, 2024, s. xxii). Tüm bu veriler aslında sosyal korumanın iklim etkilerine karşı bir direnç oluşturmada ne kadar kritik öneme sahip olduğunu gösterir niteliktedir. Sosyal koruma mekanizmaları, başta kırılgan nüfus olmakla birlikte toplumun tüm kesimlerini iklim değişikliğinin etkilerinden daha az yara almalarını sağlamakla birlikte sürdürülebilir bir topluma, daha adil bir geleceğe doğru geçişini kolaylaştırmaktadır. Toplumun genelinin refahını arttırmayı ve toplumsal sınıflar arasındaki dengesizliklerin giderilmesini hedefleyen politikalar (Güven, 2009, s. 14) tüm toplumsal katmanları kapsayan, toplumu bir bütün olarak ele alan, sınıf farkı gözetmeyen bir disiplin (Talas, 1992, s. 16) çerçevesinde ele alınmalıdır. Toplumsal risklerin etkilerini hafifletmeyi, toplumun tüm kesiminin refahını arttırmayı hedefleyen sosyal politika disiplini bu anlamda oldukça önemli bir role sahiptir. Sosyal politika, devletin daha geniş alanda toplumsal barış, toplumsal eşitlik ve toplumsal adaleti sağlama yükümlülüğünden doğmuştur. Sosyal politikanın iklim değişikliği ile kurduğu organik bağ tam olarak bu noktada gizlidir. İklim değişikliğinin toplumsal alanda yarattığı tahribat insan refahını doğrudan etkilemekte; iklim göçleri, iklim savaşları, kıtlık, ekolojik sömürgecilik, yoksulluk gibi birçok problemi tetiklemektedir. Toplumsal alanda gelişen bu riskler karşıt bir dirençle dengelenmelidir.

İklim değişikliğinin; gıda güvensizliğinden su kıtlıklarına, göçten işsizliğe, yoksulluğa, makro anlamda ekonomik istikrarsızlıklardan toplumsal çatışmalara kadar uzanan geniş etki alanları bulunmaktadır. Giderek artan bir akademik literatür, iklim değişikliğinin dağılımsal sonuçlarını dengelemek için, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde kurumsallaşan refah politikalarının niteliksel olarak farklı refah politikalarına dönüşümünün gerekli olacağını savunmuştur. Alternatif bir eko-refah politikaları, yalnızca havadaki karbon emisyonlarının değil aynı zamanda iş, zaman, gelir ve servetin de yeniden dağılımını içermelidir. Bu dağılım sosyal politikaların, üretim ve tüketim alışkanlıklarının karbonsuzlaştırılması sonucunda ortaya çıkması muhtemel eşitsizlikleri ve sosyal çatışmaları ele almalıdır (Koch, 2018, s. 36).

4. İklim Değişikliğine Karşı Alternatif Bir Politika Önerisi: Yeşil Sosyal Politika

İklim değişikliği ve onun ortaya çıkardığı çevresel ve toplumsal riskler, mevcut sosyal koruma mekanizmalarının geliştirilmesi ve yeniden yapılanması gerekliliğini gündeme getirmiştir. Özellikle 1970'ler sonrası çevre meselelerin daha görünür hale gelmesi bu anlayışın kurumsallaşmasında önemli bir rol oynamıştır. Teknolojik gelişmelerin de etkisiyle gerçekleşen ekonomik büyümeye karşın gittikçe

artan çevre krizleri gezegenin sürdürülebilirliği ve devamlılığı konusunda büyük şüphelere neden olmuştur. Öte yandan tüm bu çevre krizlerinin toplumsal yansımaları (yoksulluk, göç, kıtlık, ekonomik krizler, işsizlik vb.) ve bu yansımalara yönelik kapsamlı bir politika geliştirilmesi hem toplumsal barışın sağlanabilmesi hem de kırılgan grupların direnç kazanabilmesi için kritik öneme sahiptir. Mevcut sosyal koruma mekanizmalarının çevresel konuları da içerecek şekilde yeniden yapılanması tartışmaları akademik ve politik arenada geniş yer tutmuştur. Bu amaçla sosyal politikalar, çevresel hedeflerle uyumlu hale getirilerek toplumsal eşitsizliklerle mücadele etmeli ve sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir çalışma gibi yeşil kalkınma stratejilerini benimseyen bir yapıya bürünmelidir (Koch, 2018, s. 43-44). Tüm bu dönüşüm hedeflerinin kamuoyunda gün yüzüne çıkması Yeşil Hareket ile doğrudan bağlantılıdır. Yeşil sosyal politikanın doğuşu, Yeşil Hareket'in doğuşu ve gelişimiyle paralel bir görünüm sergilemektedir. Her ne kadar sosyal politikaya yüklenen anlamda veya uygulamada ortaya çıkan yeşil sosyal politika örneklerinde ideolojik farklılıklar olsa da Yeşil Hareket'in sosyal politikanın ekolojik dönüşümündeki farkındalığı geliştirmesi bakımından katkısı yüksektir.

20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen Yeşil Hareket, ekonomik gelişmelerin doğaya verdiği zarardan doğan kaygıyı ve insan-doğa ilişkisindeki kopuştan kaynaklı endişeyi ifade edebilmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Yeşil hareketin ideolojik kökeni ise ekolojizme dayanmaktadır. Ekoloji, insanın doğanın yalnızca bir parçası olduğunu savunan ve insan merkezli bir anlayışa karşı gelişen bir ideolojiyi temsil eder (Heywood, Siyaset, 2013, s. 94). Ekoloji, ekososyalizm, ekofeminizm, derin ekoloji, toplumsal ekoloji gibi farklı siyasi doktrinlere ayrılrsa da temelde insan-doğa arasındaki organik bağa odaklanmaktadır. Yeşil hareketin radikal temsilcilerinden Bookchin, insan-doğa arasındaki organik bağın kopuşunun yabancılaşma ile gerçekleştiğini savunur. Bookchin'e göre doğal düzenden toplumsallaşmaya doğru geçişte insan yalnızca kendisinden yabancılaşmaz; aynı zamanda doğadan da yabancılaşır. Artık insan kendisini onun bir parçası olarak değil, doğayı bir aracı olarak görmeye başlar. Bu durum kapitalizmin ortaya çıkışıyla belirginleşmiştir (Bookchin, 1990, s. 24). Dolayısıyla Yeşil Hareket'in kökenleri kapitalizmin ortaya çıkışı ve sanayileşme ile ilişkilendirilmektedir. Sanayileşmenin çevresel tahribatlarına dikkat çeken Yeşil düşünce aynı zamanda kapitalist toplumun düşünsel arka planına da karşıt bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır.

Kökenleri kapitalizmle bağlantılı olarak 19. Yüzyıla dayansa da modern anlamda Yeşil hareketin çıkış noktası Rachel Carson'ın Sessiz Bahar (1962) adlı kitabını yayınlaması ile gerçekleşmiştir. Carson kitabında, tarımda kullanılan tarım ilaçlarının insan sağlığı için büyük tehlikelere yol açtığını savunmuştur. Özellikle pestisit ve herbisitlerin kullanımının doğal yaşamı ve yaşam alanlarını kitlesel olarak yok etmeye, insan hayatını açıkça tehdit etmeye başladığını öne sürmüştür. Carson Sessiz Bahar adlı kitabında yalnızca tarımsal ilaçlara karşı çıkmamış aynı zamanda sanayileşmenin ve teknolojinin doğaya karşı umursamazlığını ortaya koymuştur. Sessiz Bahar, hem akademik hem politik çevrelerde büyük bir yankı oluşturmuş, çevre duyarlılığının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Sessiz Bahar, aynı zamanda çevre yasalarının düzenlenmesi için gerekli olan entelektüel zemini ve farkındalığı oluşturmuştur (CARSON, 2000, s. Önsöz).

Yeşil Hareket, "Büyümenin Sınırları" (Meadows vd. 1972) ya da "Nüfus Bombası" (Ehrlich, 1968), "Sadece Bir Dünya" (1972) gibi konuların gündeme gelmesiyle beraber uluslararası teoriler üzerinde etkili olmaya başlamıştır (Heywood, 2011, s. 384). 1970'lerde artan ekonomik büyümenin alternatif maliyeti olarak çevresel etkilerin görünür olması, yükselen bir çevre hareketinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1973 Petrol Krizlerinin de etkileriyle, dönemin çevreci hareketleri özellikle kaynak sorununa odaklanmıştır. Hızla artan dünya nüfusu karşısında kaynakların da hızla tükeneceğini, özellikle de endüstrileşmenin büyük bir çevresel kirliliğe neden olacağını ve tüm bu etkenlerin de sosyal eşitsizlikleri derinleştireceği fikri geniş uluslararası literatürde etkili olmaya başlamıştır.

1972 yılında Stockholm’da düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı çevre meselelerinin önemini vurgulayan ilk dünya konferansı olma özelliğine sahiptir. Konferansta sağlıklı bir çevrede yaşamının bir insan hakkı olduğu görüşünden hareketle çevre sorunları ve çevre hakkı tartışmaları uluslararası aktörlerin eylem planlarının ana gündem maddesi haline gelmiştir. 26 ilkeyi içeren Stockholm Bildirgesi; gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki ekonomik büyüme, hava, su ve okyanus kirliliği ile küresel çapta tüm insanlığın refahını artırma amaçlarını kapsayan eylem planlarından oluşmaktadır. Bu konferans aynı zamanda Birleşmiş Milletler Çevre Programı’nın (UNEP) oluşmasının zeminini hazırlamıştır (UN, 1972). Stockholm Konferansı, hem akademik literatürde hem de toplumsal alanda çevre bilinci ve çevre farkındalığının gelişmesinde önemli bir başlangıcı temsil etmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin çevresel politikalarına ve ekonomik kalkınmalarına odaklanan ilkeleri çevresel adalet kavramına gönderme yaparak çevreci hareketlerin gelişimine zemin hazırlamıştır. 1972 yılında gerçekleşen Stockholm Konferansı, iklim değişikliğinin neden olduğu çevre krizlerine değinmesi ve bunlara dönük koruyucu politikaların geliştirilmesi yönündeki kabulü ile sosyal politikanın bu dönüşümünde belirleyici rol oynamıştır.

Sosyal politikanın ekolojik dönüşümü üç temel saç ayağına dayanır: Bunlar: doğa ile uyumlu yeni üretim ve tüketim kalıplarına doğru dönüşümü, üretici ve tüketici davranışlarındaki değişimi ve son olarak da bu davranış kalıplarını değiştirirken refahı arttırmayı, kaynak dağılımındaki adaletin sağlanmasını amaçlayan değişim politikalarını ifade eder. Bu politikalar birbirine entegre halinde geliştirilmelidir. Çünkü politikaların birbirini etkileme gücü oldukça yüksektir. Örneğin sosyal güvenlik mekanizmaları geliştirirken bu mekanizmalar sağlık, konut, altyapı, istihdam gibi alanlarla etkileşim halindedir. Bir başka deyişle, bu alanların herhangi birinde ortaya çıkabilecek bir aksaklık sosyal güvenlik mekanizmasının üzerine ekstra bir yük yükleyebileceği gibi sosyal güvenliğin hizmet kalitesini de etkileyebilir. Aynı zamanda sosyal politikanın bu ekolojik dönüşümü cinsiyet ve sosyal eşitlik taahhütlerini de ön koşul olarak benimsemelidir (Koehler, 2016, s. 156).

İklim değişikliği ile mücadelede kritik öneme sahip olan çevresel politikalar tek başına yeterli değildir. İklim değişikliğinin eşitsizlikleri derinleştirdiğini ve kırılgan grupların iklim etkilerine daha fazla maruz kaldığını tezin bir önceki bölümünde detaylandırmıştık. İklim risklerine karşı direnç oluşturabilmenin temel koşulu ise ekonomik ve sosyal alanda koruma mekanizmalarının geliştirilmesine bağlıdır. Ekonomik tazminler, kırılgan grupların satın alma güçlerini arttırmayı hedeflerken, temel ihtiyaçlarını karşılamada ve temel yaşam güvencesi sağlamada önemli bir araçtır. Ancak bu mali yardımlar eşitsizliği gidermeyi değil, sürdürülebilir kılmayı hedeflediği için tek başına yeterli değildir. Bu nedenle bir iklim direnci oluşturabilmenin ön koşulu ekolojiyi baz alan bir sosyal politikaların entegre edilebilmesi ile mümkündür.

İklim değişikliği ile mücadelede kritik öneme sahip olan sosyal politika bir yandan iklim değişikliğinin yarattığı kayıpların tazminini sağlarken bir yandan da iklim değişikliğine karşı bir direnç oluşturma işlevi taşır. Nakit transferleri, aynı yardımlar, afet ve kriz dönemindeki destekleri, sosyal güvenlik önlemleri, eğitim, sağlık, konut politikaları, istihdam politikaları ve vergi politikaları gibi araçlarıyla iklim değişikliğine karşı bir bilinç oluştururken aynı zamanda iklim değişikliğinin yarattığı eşitsizlikleri dengeleme ve kırılgan grupları destekleme işlevini yerine getirir. Yeşil sosyal politika, iklim değişikliği bağlamında adalet ve çevresel eşitlik ilkelerini birincil hedef olarak baz alır (Anger-Kraavi, 2019, s. 830). Yeşil sosyal politika, sosyal adalet ve çevresel adalet kavramlarını bütüncül olarak ele alan bir yaklaşımı benimser. Buna göre, bireylerin ve toplumların fiziksel çevreyle olan etkileşimleri, sosyo-ekonomik adaletsizlikleri ve çevresel krizlerin asıl nedenleri birlikte ele alınmalıdır. Yeşil sosyal politika, sürdürülebilir çevresel ve sosyal politikaların oluşturulmasında multi disiplinler bir yaklaşım

sunarak, bireylerin ve toplumların iklim değişikliğine karşı bir direnç oluşturmasına katkı sağlamayı hedefler. Yeşil sosyal politikanın temelinde, yerel ekonomiyi destekleme, sosyal adaleti sağlama ve çevresel sürdürülebilirliği güvence altına alma hedefleri yer almaktadır (Dominelli, 2012).

Yeşil politika temelinde iki ana geleneği kapsar. Bunlardan ilki reformist ekolojidir. Reformistler, mevcut siyasal ve ekonomik düzen içerisinde çevre meselelerine bir çözüm oluşturmayı hedefler. Sürdürülebilir kalkınma, alternatif yeşil stratejiler gibi politikalarla sistemin kökten değişimini değil, bir değişimi arzularlar. İkincisi ise radikal gelenektir. Radikaller ise mevcut sistemin kendisini hedef alırlar. Çünkü onlara göre ekolojik bozulmanın nedeni mevcut politik ekonomik sistemdir. Bu nedenle onlara göre bozuk olan bir sistemde reform yapmak anlamsızdır. Doğa ile insan arasında bütüncül bir sistem kurmayı planlarlar (Heywood, 2011, s. 386). Tarihsel süreçte baktığımızda Yeşil politika farklı ideolojik yaklaşımları kapsasa da en genel kabulde, toplumsallaşma, ekonomik kalkınma ve çevresel bozulmayla mücadele arasında bir denge kurmayı hedeflemektedir. Bu amaçla “sürdürülebilir kalkınma” temel hedefleri haline gelmiştir (Heywood, 2011, s. 75).

Yeşil sosyal politika, sürdürülebilir kalkınmanın çevresel ve sosyal boyutları arasındaki ilişkilerini dizayn eder. Sürdürülebilir kalkınma; insanlar, gezegen ve refah için belirlenen yerel, ulusal ve küresel düzeydeki politikalar. Bu politikalar birbirine entegre şekilde gerçekleşmekte olup ve tüm insanlık için yaşanılabilir bir gelecek inşa etmeyi amaçlar. Aynı zamanda cinsiyet eşitliğini de merkezine alan ve insan dışı çevrenin faydasını gözetken bütünlük ve bölünmez nitelikteki politikaları temsil eder (UN, 2015). Sürdürülebilir kalkınma fikri ise ilk defa 1987 yılında “*Brundtland Raporu (Our Common Future)*” nda ele alınmıştır. Raporda sürdürülebilir kalkınma: “*Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma*” şeklinde tanımlanmıştır (MFA, 2015). Rapor, ekonomik büyüme ve çevrenin korunması arasındaki dengenin sağlanması ve toplumsal eşitliği sağlamanın yollarını ele almaktadır. Brundtland Raporu’nda çevre ve kalkınma kavramlarının birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak ele alınmış ve mevcut konjonktürde sanayileşmiş ülkelerin kalkınma stratejilerinin artık sürdürülemez olduğu belirtilmiştir. Rapora göre, dengesiz kalkınma; yoksulluğu, eşitsizliği ve kaynakların kontrolsüzce kullanımını tetiklerken gelecek nesillerin yaşamları üzerinde de derin baskı yaratacaktır. Rapor, yoksulluk, eşitsizlik ve çevresel bozulmalar arasındaki bağı ortaya çıkarabilme ve etkin çözümler üretebilmeyi ana teması olarak belirlemiştir. Bu amaçla Brundtland raporu 3 temel unsuru öne sürer: *çevresel sürdürülebilirlik, ekonomik sürdürülebilirlik ve sosyal sürdürülebilirlik*. Rapor, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği sağlamanın ise 4 temel önkoşulu olduğunu altını çizmiştir (WCED, 1987):

- Detaylı bir durum değerlendirmesi ve kurumsal boşlukların tespitini,
- Yoksulluk, eşitsizlik ve çevre tahribatı arasındaki bağlantının detaylı analizi
- Çevre ve kalkınma arasındaki dengenin sağlanması
- Uluslararası işbirliği ve kurumların dönüşümünün zorunluluğu.

Sürdürülebilir kalkınmanın temelini atan Brundtland Raporu, yoksulluğun ortadan kaldırılmasını, kaynakların etkin ve adil dağılımını, tabandan demokrasinin geliştirilmesini, etnik ve cinsiyet ayrımcılığının son bulmasını, ekoloji dostu teknolojik gelişmenin sağlanmasını, mevcut sosyal sistemin revize edilmesinin dünyanın geleceği için bir zorunluluk olduğunu vurgulamış ve bu değişimler için de politik bir işbirliğinin gerekliliğini ifade etmiştir. Bu amaçla Brundtland Raporu’nun sürdürülebilir kalkınma hedefleri için politik işbirliği çağrısı bir dizi küresel eylem planını da beraberinde getirmiştir. Brundtland Raporu, sürdürülebilir kalkınmanın küresel ölçekte kurumsallaşmasının temelini oluşturan 1992 Rio Konferansı ve beraberinde gelen bir dizi çevre politikalarının yapısal zeminini oluşturmuştur (John Drexhage and Deborah Murphy, 2010, s. 8). 1992 yılında Rio de Janeiro’da gerçekleşen ve Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı sırasında sürdürülebilir kalkınmanın nasıl

gerçekleştirileceğini yönelik küresel bir eylem planı oluşturmayı hedefleyen Rio Konferansı, yeşil strateji için önemli bir adımı temsil etmektedir. Rio Konferansı, sürdürülebilir kalkınmanın 27 ilkesini içeren “Rio Bildirgesi” ve sürdürülebilir kalkınmanın sosyoekonomik boyutlarını, doğal kaynakların korunması, sürdürülmesi ve yönetimini, politika aktörlerinin rol ve sorumluluklarını ve politika araçlarını belirleyen ve 40 bölümden oluşan “Gündem 21” adlı iki temel belgeyi içermektedir. Gelişmiş ülkelerin GSMH’nin %0,7’sinin kalkınma yardımı olarak ayrılmasının ve özellikle gelişmekte olan ülkelere doğru çevreye duyarlı bir teknoloji transferi yapma konuları konferans kapsamında ele alınmıştır (John Drexhage and Deborah Murphy, 2010, s. 9). Rio Konferansı devlet, bireyler ve sivil toplum arasında bir işbirliği oluşturarak yeni ve adil bir küresel ortaklık kurma hedefiyle yola çıkmıştır.

Rio Konferansı iklim değişikliği politikalarını yönlendirmek amaçlı “ihtiyatlılık” ilkesi, “kirleten öder” ilkesi ve “ortak fakat farklılaşmış sorumluluklar” ilkeleri ile iklim değişikliği yönetimine farklı bir bakış açısı getirmiştir. Rio Konferansı ayrıca, BM Genel Kurulu tarafından yönetilen ve çevre konularında bir yol haritası çizen ilk kapsamlı sözleşme olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’ni oluşturmuştur. Bu sözleşme, iklim değişikliği ile mücadelede ve iklim değişikliğine uyum politikalarında çok taraflı ve bağlayıcı bir metin olma özelliği taşımaktadır (Gough, 2013, s. 190). Brundtland Raporu ile başlayan sürdürülebilir kalkınma hedefleri, Rio Konferansı ile devam etmiş, 2000 yılında Birleşmiş Milletler’in çağrısıyla Binyıl Kalkınma Zirvesi ile kapsamı genişletilmiştir. Binyıl Kalkınma Zirvesi, barış, refah ve adil dağılımı sağlama amaçlı kolektif sorumlulukları tanımlama ve bunlara bağlayıcılık getirmeyi hedeflemiştir. Bu kapsamda Brundtland Raporu’nda kabul edilen sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle ilgili temel prensipleri içeren ve yeni bir yüzyıla girerken küresel kalınma, barış, yoksulluk, çevre ve sağlık gibi konularda ortak hedefler belirleyen dönemin en kapsamlı zirvesi niteliğindedir.

Binyıl Kalkınma Hedefleri, 2015 yılına kadar bir taahhüt barındırmakta ve 2015 yılı itibarıyla sürdürülebilir kalkınmada gelinen noktayı değerlendirme şartı koymaktaydı. 27 Eylül 2015 tarihinde, New York’ta Binyıl Kalkınma Hedeflerinin devamı niteliğinde gerçekleşen bir konferans düzenlenmiş ve bu konferansta yeni küresel sürdürülebilir kalkınma hedefleri üzerine kararlar alınmıştır (MFA, 2015). “Gündem 2030: Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri” başlığı ile gerçekleşen ve insanlar, gezegen ve refah için bir eylem planı sunan bu konferans 17 kalkınma hedefini ve 169 alt hedefi içermektedir. Aşağıda yer alan görsel bu hedeflerin ana başlıklarını içermektedir:

Sürdürülebilir Kalkınma İçin KÜRESEL AMAÇLAR

Kaynak: (kureselamaclar.org, tarih yok)

Şekil 2: Gündem-30'un 17 Temel Kalkınma Hedefi

Gündem 2030'da belirtilen evrensel bir iklim anlaşması gerekliliği üzerine 12 Aralık 2015'te Paris'te düzenlenen, BM İklim Değişikliği Konferansı sırasında imzalanan ve Paris Anlaşması adıyla bilinen bu anlaşma iklim değişikliği konusunda yasal olarak bağlayıcılığı olan uluslararası bir anlaşmadır. Paris Anlaşması, iklim değişikliği ile mücadelede bir dönüm noktası olarak anılmaktadır. Bunun nedeni, işbu anlaşma ile ilk kez uluslararası alanda bağlayıcılığı olan ve iklim değişikliği ile mücadele etme ve etkilerine uyum sağlamak için paydaşları bir araya getiren çok taraflı bir metin olma özelliğidir (UNCCC, 2015). Bir başka deyişle Paris anlaşması ile iklim değişikliği mücadelesi anlaşmanın tarafları için bağlayıcı bir nitelik kazanmıştır.

BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Paris Anlaşması ile iklim değişikliğine yönelik küresel düzeyde tedbirler alınmasını ve gelişmiş ülkelerin sera gazı emisyonlarından büyük ölçüde sorumlu olduklarını ve bunu ivedilikle azaltmalarını karara bağlamıştır. 21. Yüzyılın ikinci yarısında insan kaynaklı sera gazı emisyonları ile bu gazların emilimi arasında bir denge kurmayı taahhüt etmiştir. Bu çerçevede anlaşma, küresel ısınmanın sanayileşme öncesi dönemlere kıyasla 2°C ile sınırlandırılmasını hatta mümkünse bunun 1.5°C'yi aşmamasını kabul etmiştir. Bu hedeflere ulaşmak için anlaşmaya taraf olan ülkeler iklim hedefleri belirleyecek ve bu hedeflerine ulaşmak için yapılan çalışmalarını düzenli olarak raporlayacaktır. Ülkeler, her beş yılda bir hedeflerini gözden geçirerek gerektiğinde revize edecek ve nihayetinde sıfır emisyon hedefine geçiş yapacaktır (Mi Ah Schoyen vd., 2022, s. 7). Paris anlaşması, "ortak farklılaşmış sorumluluklar ve göreceli kabiliyetler" ilkesi çerçevesinde iklim değişikliği ile mücadelede sorumluluk derecelendirmesi içermektedir. Bu ilke gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelere doğru finansman, teknoloji transferi ve kalkınma sağlama yükümlülüğünü getirmiştir. Anlaşma, ulusal katılım, teknoloji transferi, şeffaflık, durum analizi, uyum, direnç kazandırma gibi konulara ilişkin bir çerçeve sunmaktadır (MFA, Paris Anlaşması, 2021). 29 maddeden oluşan Paris İklim Anlaşması: uzun vadeli sıcaklık hedefi, küresel zirve iklim nötrlüğü, tüketimin ve karbon merkezli ekonomik büyümenin azaltılmasını, gönüllü işbirliği, iklim değişikliğine karşı direnç oluşturmayı, iklim değişikliğinin yarattığı kayıp ve hasarları tazmin etmeyi ve önlemeyi, gelişmiş

ülkelerin gelişmekte olan ülkelere doğru teknoloji transferi ve kaynak aktarımını sağlamayı, eğitim hakkını, şeffaflığı ve bilgiye erişimi, küresel durum değerlendirmesi konularını taahhüt ederek yerel toplulukların ve yerli halkların bilgi, teknoloji, uygulama ve çabalarının güçlendirilmesi ihtiyacını ve yerel politikalar, karbon fiyatlandırması gibi araçlar aracılığıyla teşvik sağlamanın önemli rolünü kabul etmektedir (UNCCC, tarih yok).

Yeşil Politika: “Herkes için sosyal adalet” felsefesine sahiptir. Onlar için bu felsefeyi gerçekleştirecek ana araç kapsayıcı bir sosyal politikadır (Avrupa Yeşiller Partisi, 2012, s. 165). Yeşil Sosyal Politika, ekoloji ve toplumsal refahı birleştiren Yeşil Yeni Düzen ve Sürdürülebilir Yaşam hedefleriyle; çalışma koşullarının iyileştirilmesi, yeşil işlerin yaratılması, ekolojik sömürgeciliğin engellenmesi, sağlık, eğitim, temiz su, temiz hava, sosyal güvenlik, sağlık, adil gelir dağılımı gibi temel refah gereksinimlerinin herkes için sağlanabilmesi ve bu ihtiyaçlara erişimdeki engellerin kaldırılmasını vaat etmektedir (Avrupa Parlamentosu Yeşiller Grubu, 2012, s. 150). Sürdürülebilir Yaşam, Sürdürülebilir Kalkınma kavramları 1980’lerden sonra hayatımıza girmiş; sosyal politika ve çevre tartışmaları ile bağlantılı olduğu için muazzam bir önem arz etmektedir (Cahill, 2002). Yeşil sosyal politika, yeşil vergiler, yeşil istihdam, yeşil ekonomi, yeşil sosyal hizmet gibi araçlarıyla sürdürülebilir yaşamı baki kılmayı hedefler. Bu doğrultuda özetle yeşil sosyal politika çevresel sürdürülebilirliği sağlama ve sosyal refahı uzlaştırmak için üç aşamalı bir süreci ve beş önemli politika aracını benimser: Birinci aşama, yeşil büyüme stratejileri çerçevesinde çevre dostu verimlilik artışını; ikinci aşama, tüketim alışkanlıklarının değişimini; üçüncü aşama ise üretim ve tüketim süreçlerini sınırlı doğal kaynaklara uyumlu bir şekilde ve sürdürülebilirliği de gözeterek küçülme stratejilerini benimsemeyi ifade eder. Yeşil sosyal politikaya göre özellikle son aşama yani küçülme stratejileri oldukça önemlidir. Her ne kadar küçülme, mevcut kapitalizmin mantığı ile ters düşse de sürdürülebilir refah ve sosyal adaleti sağlama açısından bu aşama olmazsa olmazdır. Yeşil sosyal politika bu hedeflerine; ekonomik dönüşümü (yeşil ekonomi) ve vergilendirme politikalarını, yeşil istihdam politikalarını, iklim dirençli sosyal güvenlik ve sosyal yardım mekanizmalarını, çevreye duyarlı sağlık ve eğitim politikalarını ve katılımcı bir karar alma mekanizma araçlarını kullanarak ulaşmayı hedefler (Koch, 2018, s. 43-45).

SONUÇ

Sanayi devrimi bir yandan muazzam bir ekonomik kalkınma yaratırken diğer taraftan da geri dönüşü mümkün olmayan ekolojik bir yıkıma neden olmuştur. İnsanın doğayı alt etme çabası sanayileşme ile zirveye ulaşmıştır. Kapitalizmin getirdiği sürekli kâr etme güdüsü doğa ile insan arasındaki organik bağı zedelemiş ve insanın doğadan uzaklaşmasına neden olmuştur. Bu nedenle ekolojik dengenin bozulması sanayileşme sonrası dönemde hızla artmıştır. Doğal dengenin bozulması sonucu meydana gelen iklim değişikliği ise büyük ölçüde insan aktiviteleri sonucu oluşmuştur. İklim değişikliğinin hem çevresel hem de toplumsal etkilerinin görünürlüğü ise 20. Yüzyıla dayanır. 1960’lardan itibaren dünya çapında çevresel tahribatlar hızla artmış ve bu tahribatların toplumsal alandaki etkileri de iyiden iyiye hissedilmeye başlamıştır. Yoksulluktan eşitsizliğe, kuraklıktan gıda güvensizliğine, göçe, sosyal dışlanmaya varan bir dizi sosyal risk derinleşmiş ve bu risklerin karşıt bir dirençle engellenmesi gerektiği görüşü yaygınlaşmıştır. Bu anlayış Yeşil Hareketin yükselmesine neden olmuş, çevre meselelerinin tüm ulusal ve uluslararası politik aktörlerin gündem meselesi haline getirmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Yeşil düşünce her ne kadar farklı ideolojik yaklaşımları benimsese de temelinde çevresel meselelere adalet ve katılımcı demokrasi ile yaklaşma prensibi yatmaktadır. Aynı zamanda yeşil düşünce iklim değişikliğinin yarattığı risklere karşıt toplumsal bir direnç oluşturulması gerektiğini ve bu risklerin tazmini konusunda da çevre ile entegre şekilde hareket eden bir sosyal politika anlayışının zorunluluğuna vurgu yapar. Yeşil sosyal politikanın doğuşu ise tam olarak burada

gizlidir. Geleneksel sosyal politikalar toplumsal risklerin idaresine dönük, sosyal adalet, sosyal refah, eşitlik gibi hedefleriyle toplumsal barışı sağlamaya çalışırken çevresel meseleleri bir dışsallık olarak görmektedir. Yeşil sosyal politika ise geleneksel sosyal politikanın hedeflerine ek olarak çevreyi ana odağı haline getirmekle beraber katılımcı bir demokrasi anlayışıyla çevresel adaleti sağlayarak sosyal adaleti, eşitliği ve nihayetinde toplumsal barışı sağlamayı amaçlar. Bu anlayış çerçevesinde sürdürülebilirlik yeşil sosyal politika için nihai hedeftir. Tüketim alışkanlıklarımızı değiştirerek, uygun küçülme stratejileri ile tüm dünyada adil bir kalkınma sağlamak, kırılgan grupları güçlendirerek onları iklimin etkilerine karşı dirençli hale getirmek ve her şeyden öte yaşadığımız gezegeni gelecek nesillere yaşanılabilir düzeyde aktarabilmek yeşil sosyal politikanın başlıca sorumluluğudur. Bu hedeflere ulaşmada yeşil sosyal politika yeni sosyal risklerle mücadelede önemli bir yaklaşımı barındırmakla beraber dünyayı sürdürülebilir kılmanın farkındalığını yaratması açısından da alternatif bir politika aracıdır.

Kaynakça

- Andersen, G. E. (2015). Toplumsal riskler ve refah devletleri. İçinde A. B.-Ç. Keyder (Ed.), *Sosyal politika yazıları* (ss. 33–52). İletişim.
- Anger-Kraavi, S. M. (2019). Social impacts of climate change mitigation policies and their implications for inequality. *Climate Policy*, 827–844.
- Atik, H. (2017). *Küresel ısınma, iklim değişikliği ve sosyoekonomik etkileri*. Nobel.
- Avrupa Parlamentosu Yeşiller Grubu. (2012). Yeşil yeni düzenin istihdam boyutu. İçinde A. A. (Ed.), *Yeşil ekonomi* (ss. 150–165). Yeni İnsan Yayınevi.
- Avrupa Yeşiller Partisi. (2012). Sosyal Avrupa için yeşil vizyon. İçinde Ü. Ş. Ahmet Atıl Aşıcı (Ed.), *Yeşil ekonomi* (ss. 165–206). Yeni İnsan Yayınevi.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. SAGE Publications.
- Beck, U. (2001, 1 Ekim). Interview with Ulrich Beck on fear and risk society (J. J. Yates, Röportajcı; E. Olgun, Çev.). *sosyalbilimler.org*. <https://www.sosyalbilimler.org/wp-content/uploads/2021/10/Ulrich-Beck-Korku-ve-Risk-Toplumu.pdf>
- BM. (2024, 22 Aralık). *Heat-related deaths increased across almost all Europe in 2023, says UN weather agency*. United Nations Turkey. <https://turkiye.un.org/en/266674-heat-related-deaths-increased-across-almost-all-europe-2023-says-un-weather-agency>
- Bookchin, M. (1990). *Remaking society: Pathways to a green future*. Stive Chase and Loie Hayes.
- Burroughs, W. J. (2005). *Climate change in prehistory: The end of the reign of chaos*. Cambridge University Press.
- Cahill, M. (2002). *The environment and social policy*. Routledge.
- Carson, R. (2000). *Silent spring*. Penguin Classics.
- Costella, C., vd. (2021). Social protection and climate change: Scaling up ambition. *Social Protection Approaches to COVID-19: Expert Advice*, 3–30.
- Çoban, A. (2018). *Ekolojik ihtilaflar ve kapitalizm*. İmge Kitabevi.
- Dominelli, L. (2012). *Green social work: From environmental crises to environmental justice*. Polity Press.
- Drexhage, J., & Murphy, D. (2010). *Sustainable development: From Brundtland to Rio 2012*. UN.
- FAO. (2025, 14 Mart). *Adverse climatic conditions drive coffee prices to highest level in years*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Erişim tarihi 22 Mart 2025: <https://www.fao.org/newsroom/detail/adverse-climatic-conditions-drive-coffee-prices-to-highest-level-in-years/en>
- Giddens, A. (1999). Risk and responsibility. *The Modern Law Review*, 1–10.
- Gough, I. (2013). Climate change, social policy, and global governance. *Journal of International and Comparative Social Policy*, 185–203.
- Gökbayrak, Ş. (2015, 14 Mart). Sosyal politikada risk grupları yaklaşımı. [acikders.ankara.edu.tr](https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/1875/mod_resource/content/1/SOSYAL%20POL%20C4%B0T%20C4%B0KADA%20R%20C4%B0SK%20GRUPLARI%20YAKLA%20C5%9EIMI.pdf). https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/1875/mod_resource/content/1/SOSYAL%20POL%20C4%B0T%20C4%B0KADA%20R%20C4%B0SK%20GRUPLARI%20YAKLA%20C5%9EIMI.pdf
- Güripek, M. C. (2020). XV. ve XVI. yüzyıl Osmanlı, Avrupa ve Çin loncalarına dair karşılaştırmalı bir bakış. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 335–357.

- Güven, S. (1995). *Sosyal politikanın temelleri*. Ezgi Kitabevi.
- Güven, S. (2009). *Sosyal politikanın temelleri*. Ezgi Kitabevi.
- Hanks, M. E. (2009). *Erken dönemde Avrupa 1450–1789*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hansen, J. E. (2009). *Küresel ısınmanın kırılma noktası*. Ayrıntı Yayınları.
- Heywood, A. (2011). *Global politics*. Palgrave Macmillan.
- Heywood, A. (2013). *Siyaset*. Adres Yayınları.
- Huberman, L. (2002). *Feodal toplumdaki yirminci yüzyıla*. İletişim Yayınları.
- ILO. (2024). *World social protection report: 2024–26*. ILO.
- IPCC. (2001). *Climate change*. Cambridge University Press.
- IPCC. (2007). *Fourth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. IPCC.
- IPCC. (2008). *Climate change 2007: Synthesis report*. Intergovernmental Panel on Climate Change.
- IPCC. (2012). *Managing the risks of extreme events and disasters to advance climate change adaptation*. Cambridge University Press.
- IPCC. (2014a). *Climate change 2013: The physical science basis*. Cambridge University Press.
- IPCC. (2014b). *Climate change 2014: Synthesis report*. Intergovernmental Panel on Climate Change.
- IPCC. (2018). *Global warming of 1.5 °C*. IPCC.
- Koch, M. (2018a). Sustainable welfare, degrowth and eco-social policies in Europe. İçinde B. V. vd. (Ed.), *Social policy in the European Union: State of play 2018* (ss. 35–50). ETUI.
- Koch, M. (2018b). Sustainable welfare, degrowth and eco-social policies in Europe. İçinde B. V. vd. (Ed.), *Social policy in the European Union: State of play 2018*. ETUI.
- Koehler, G. (2016). Assessing the SDGs from the standpoint of eco-social policy: Using the SDGs subversively. *Journal of International and Comparative Social Policy*, 149–164.
- Kovancı, E. (2022). İklim krizini hak temelli yaklaşım özelinde değerlendirme. *İdealkent*, 1535–1565.
- kureselamaclar.org. (t.y.). *Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar*. Erişim tarihi 18 Mayıs 2025: <https://www.kureselamaclar.org/>
- Magdoff, F., & Foster, J. B. (2011). *What every environmentalist needs to know about capitalism*. Monthly Review Press.
- Meda, D. (2012). *Emek kaybolma yolunda bir değer mi?* İletişim Yayınları.
- MFA. (2015). Çevre, iklim değişikliği ve suya dair sürdürülebilir kalkınma hedefleri. *T.C. Dışişleri Bakanlığı*. <https://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa>
- MFA. (2021). Paris anlaşması. *T.C. Dışişleri Bakanlığı*. https://www.mfa.gov.tr/paris-anlasmasi.tr.mfa?utm_source
- Nordhaus, W. (2020). *İklim kumarı: Isınan dünyada risk, belirsizlik ve iktisat*. Doğan Kitap.
- OECD. (2021). *OECD work on climate adaptation*. OECD.
- OXFAM. (2025). *Water-driven hunger: How the climate crisis fuels Africa's food emergency*. OXFAM.
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme sürecinde refah devleti*. İTO Yayınları.
- Rosanvallon, P. (2000). *The new social question: Rethinking the welfare state*. Princeton University Press.

- Sağır, H. (2020). *Ekolojik kriz ve küresel çevre politikaları*. Beta Yayınları.
- Schoyen, M. A., vd. (2022). Welfare state sustainability in the 21st century. İçinde B. H. Mi Ah Schoyen (Ed.), *Towards sustainable welfare states in Europe: Social policy and climate change* (ss. 1–26). Edward Elgar.
- Selvaggi, G., & Nalbandian, E. (2025, 20 Mart). *Water-driven hunger: How the climate crisis fuels Africa's food emergency*. ReliefWeb. Erişim tarihi 21 Mart 2025: <https://reliefweb.int/report/world/water-driven-hunger-how-climate-crisis-fuels-africas-food-emergency>
- Şenkal, A. (2011). *Küreselleşme sürecinde sosyal politika*. Alfa Yayınları.
- Talas, C. (1992). *Türkiye'nin açıklamalı sosyal politika tarihi*. Bilgi Yayınevi.
- Titmuss, R. M. (2008). What is social policy. İçinde S. L. Mau (Ed.), *Welfare states: Construction, deconstruction, reconstruct*. Edward Elgar.
- Tuna, O., & Yalçıntaş, N. (1981). *Sosyal siyaset*. Der Yayınları.
- Türkeş, M. (2008). Küresel iklim değişikliği nedir? Temel kavramlar, nedenleri, gözlenen ve öngörülen değişiklikler. *İklim Değişikliği ve Çevre*, 45–64.
- UN. (1972). *United Nations Conference on the Human Environment, 5–16 June 1972, Stockholm: Background*. United Nations. <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>
- UN. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. United Nations. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- UN. (2021). *Five ways the climate crisis impacts human security*. United Nations Climate Action. Erişim tarihi 28 Mart 2025: https://www.un.org/en/climatechange/science/climate-issues/human-security?utm_source
- UNCCC. (2015). *The Paris Agreement: What is the Paris Agreement?* United Nations Climate Change. <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>
- UNCCC. (t.y.). *Key aspects of the Paris Agreement*. United Nations Climate Change. Erişim tarihi 18 Mayıs 2025: https://unfccc.int/most-requested/key-aspects-of-the-paris-agreement?utm_source
- WCED. (1987). *Our common future*. Oxford University Press.
- WFO. (2024). *WFP 2025 global outlook*. World Food Programme.
- WHO. (2023, 12 Ekim). *Climate change*. World Health Organization. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/climate-change-and-health>
- WMO. (2022a). *State of the global climate 2022*. World Meteorological Organization.
- WMO. (2022b, 18 Mayıs). *Four key climate change indicators break records in 2021*. World Meteorological Organization. <https://wmo.int/news/media-centre/four-key-climate-change-indicators-break-records-2021>
- World Meteorological Organization (WMO). (2020). *WMO statement on the state of the global climate in 2019*. World Meteorological Organization.